

Терентьєва Наталія

<https://orcid.org/0000-0002-3238-1608>

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичної культури і спорту,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна) E-mail: nataterentyeva@gmail.com

ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТОВОГО ТА ТВОРЧО-ПОШУКОВОГО КОНТЕНТУ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «ІСТОРІЯ ФКС»

Стаття репрезентує авторське бачення викладання освітньої компоненти «Історія фізичної культури і спорту» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, зокрема щодо інтегрованого змістового контенту та адаптованих творчо-пошукових завдань.

Метою наукової розвідки визначено репрезентацію авторського бачення логіки представлення інтегрованого змістового контенту освітньої компоненти «Історія ФКС» з окресленням супровідних творчо-пошукових завдань, що дасть наближення до цілісного уявлення інтегративного проектування зазначеної освітньої компоненти.

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження; підходів, як от: діяльнісний, задачний, інтегративний, полікультурний, ресурсний; принципів, зокрема історизму, поєднання теорії та практики, науковості, безперервності.

Наукова новизна полягає в доведенні доцільності інтегративного підходу при викладанні освітньої компоненти «Історія ФКС» задля розв'язання таких наріжних завдань як от: комунікація горизонтальної та вертикальної ієрархії, занурення в сучасний стан галузевої актуальної проблематики, відповідальність за наслідки прийнятого рішення.

Зазначено, що окрему увагу приділено внеску вітчизняних фахівців у розвиток світової сфери фізичної культури та спорту (О. Анохін, В. Крамаренко, П. Лесафт та ін.), впливу нацизму, фашизму та радянщини на сферу ФКС, системі заборон, покарань та заохочень до фізичної активності та ставленню до людей, які займаються спортом як цивільним, так і військово-прикладним. Сучасний стан розвитку спортивної сфери детально не розглядається, лише надається її розуміння як інтегрованої суспільної матриці, яка складається з таких блоків: цифрова інтеграція, освітньо-виховний простір; політика та геополітика; соціальна складова; інтеграція / синергія з економікою, системою охорони здоров'я, силами безпеки і оборони тощо.

Як **підсумок** зазначимо, що формування у здобувачів цілісного уявлення про розвиток сфери фізичної культури дозволяє розвинути у здобувачів критичне мислення, оскільки змістовий контент розглядається в контексті соціальних, геополітичних, військово-економічних та культуротворчих перетворень; а адаптовані завдання сприяють розширенню світогляду та розумінню причинно-наслідкових зв'язків.

Ключові слова: фізична культура і спорт, здобувачі освіти, історія ФКС, інтегративність змістового контенту, творчо-пошукові завдання.

Постановка проблеми. Стандартизована програма (освітня/освітньо-професійна) підготовки бакалаврів спеціальності «Фізична культура і спорт», що передбачає реалізацію чинного стандарту вищої освіти за спеціальністю [2] (який, на жаль, вже є дещо застарілим), який наразі не є корельованим чинним Класифікатором професій [1] та не відображає потреби сучасного ринку праці, проте дає можливість доволі творчо й креативно будувати модулі та/або повні освітні компоненти задля формування загальних і спеціальних компетентностей паралельно реалізуючи нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти та досягаючи окреслених у

документі результатів навчання. Однією зі стандартизованих освітніх компонент (ОК) (притаманна більшості освітніх/освітньо-професійних програм спеціальності «Фізична культура і спорт») є «Історія фізичної культури і спорту» (Історія ФКС), яка викладається переважно на першому році навчання і покликана забезпечити формування спеціальної компетентності СК 6 – здатність до розуміння ретроспективи формування сфери фізичної культури і спорту [2] та досягти відповідного результату навчання – ПРН 12 – аналізувати процеси становлення та розвитку різних напрямів спорту, олімпійського руху та олімпійської освіти на міжнародному та національному рівнях [2].

Знання минулого – це не просто збір фактів, а методологічний інструмент для розуміння сьогодення та проектування майбутнього. Тому історію науки вивчати не просто необхідно, а вкрай потрібно з таких причин:

- розуміння логіки та закономірностей розвитку знання (вивчення історії науки дозволяє простежити, як змінювалися наукові парадигми (загальноприйняті погляди), як накопичувалися знання і чому певні теорії, що здавалися беззаперечними, були спростовані. Це формує системне мислення);

- економія наукового ресурсу (історія науки описує не лише тріумфи, а й помилки, тупикові гілки розвитку та невирішені дискусії; знання історичного контексту дозволяє уникнути повторення пройдених етапів);

- формування критичного мислення та наукового світогляду (історія доводить, що будь-яке знання є відносним і розвивається).

Фізична культура і спорт як інтегрована суспільна сфера розвивалася на перетині медицини, педагогіки, військової справи та соціології. Для сфери фізичної культури і спорту вивчення її історії також є важливим з низки причин:

- розуміння витоків сучасних систем і методик тренувань: сучасний спорт вищих досягнень, фітнес-тренди (наприклад, кросфіт чи калістеніка) та програми фізичного виховання мають глибоке історичне коріння. Наприклад, неможливо збагнути принципи сучасної олімпійської підготовки без аналізу німецької, шведської чи сокільської гімнастичних систем XIX століття, або без дослідження еволюції поглядів на періодизацію тренувального процесу в XX столітті;

- еволюція гуманістичних та етичних цінностей (феномен Fair Play): історія ФКС демонструє, як спорт трансформувалася від військово-прикладної підготовки та жорстоких видів античності до засобу гуманізації суспільства, закладеного П'єром де Кубертеном. Розуміння цієї еволюції допомагає сучасним тренерам та менеджерам виховувати атлетів у душі чесної гри, поваги до суперника та протидії цифровій чи фармакологічній корупції (допінгу);

- аналіз спорту як інструменту геополітики та соціокультурних змін: історія спорту – це дзеркало світової історії. Вивчаючи минуле, бачимо, як спорт використовувався для демонстрації політичної сили (Олімпіади періоду Холодної війни); національної інтеграції та підняття патріотизму; емансипації та боротьби за права жінок і людей з інвалідністю (виникнення Паралімпійського руху);

- обґрунтування трансформації в «Digital Sport».

Вивчення історії науки, і зокрема історії фізичної культури та спорту, – це фундамент професійної компетентності. Лише розуміючи генезис (походження) управлінських та тренувальних моделей, можемо ефективно адмініструвати сучасний спорт, розробляти інноваційні програми для територіальних громад та прогнозувати розвиток сфери ФКС в епоху глобальної цифровізації.

Аналіз основних досліджень з проблеми. Наразі доступною є значна кількість підручників та посібників із заявленої тематики – Історія ФКС як таких, що репрезентують розвиток галузі в Україні, так і в світі. Проте критичного аналізу їх на відповідність сучасним вимогам інтегративного суспільства практично немає. Та відзначимо, що сепаративна подача інформації, коли окремо вивчається світова історія та світовий досвід, а окремо вітчизняний, є репрезентацією радянського бачення поділу світу та протиставлення таборів. На наше переконання, коректною та доцільною є інтегрована подача матеріалу, яка дозволяє розуміти причинно-наслідкові зв'язки, взаємозалежності та факторний вплив еволюційного та ситуативного характеру.

Тож метою статті визначаємо репрезентацію авторського бачення логіки представлення інтегрованого змістового контенту освітньої компоненти «Історія ФКС» з окресленням супровідних творчо-пошукових завдань, що дасть наближення до цілісного уявлення інтегративного проектування зазначеної освітньої компоненти.

Процедура теоретико-методологічного дослідження. Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження; підходів, як

от: діяльнісний, задачний, інтегративний, полікультурний, ресурсний; принципів, зокрема історизму, поєднання теорії та практики, науковості, безперервності.

Виклад основного матеріалу. Впродовж майже півстоліття викладання навчальних дисциплін напряму «історія певної наукової/освітньої галузі» як от «Історія педагогіки» або «Історія фізичної культури і спорту» носило характер сепаративного протиставлення (інколи протистояння) світового досвіду та вітчизняного. Навіть назви розділів, пізніше змістових модулів мали назви на кшталт «Історія світового ...», «Історія вітчизняного ...». З одного боку, певним позитивом стало у 90-і роки ХХ століття перехід до вивчення не радянської, а української історії розвитку тієї чи іншої галузі, напряму, науки тощо, проте маємо відзначити, що це вивчення носило відокремлений від світових тенденцій змін та розвитку характер, деякою мірою обмежуючи розуміння причинно-наслідкових зв'язків та взаємообумовленостей розвитку або появи чогось кардинально нового. Методичне забезпечення (посібники, підручники, хрестоматії, рекомендації тощо) також мали сепаровано змістовий характер, що не сприяло формуванню цілісної картини у здобувачів освіти, а подекуди й у викладачів закладів вищої освіти, оскільки мала місце практики, коли вітчизняну й світову змістові компоненти репрезентували різні викладачі, котрі подекуди не контактували один з одним а не узгоджували загальну логіку вивчення навчальної дисципліни. Або ж для полегшення процесу викладання спирались на вже видруковані матеріали методичного характеру, які мали стандартизоване історично складене сепарування України від світу.

На наше переконання такий підхід носить елементи радянщини щодо представлення історичного розвитку та інколи неусвідомлені наслідки ідеологічного підходу пошуку спільного ворога та протиставлення себе іншим задля формування обмеженого сприйняття та неповноцінної особистості, яка не володіє критичним мисленням та не може встановити й пояснити причинно-наслідкові зв'язки.

Після певної перерви повернувшись до викладання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти стикнувшись з ситуацією реальної відсутності формування у здобувачів критичного мислення засобами змістового контенту освітніх компонент та коректного добору самостійних /індивідуальних завдань з урахуванням сучасного стану розвитку галузі, інформаційно-комунікативних технологій, створеного вітчизняного та світового інформаційного контенту, який доцільно використовувати при вивченні тієї чи іншої освітньої компоненти тощо.

Тож, вбачаємо за доцільне у даній розвідці репрезентувати авторське бачення інтегрованої логіки представлення змістового контенту та добору творчо-пошукових завдань з освітньої компоненти «Історія фізичної культури і спорту» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Для об'єктивного сприйняття інформації змістовий контент було умовно згруповано у такі змістові модулі: 1) Вступ. Теорії становлення та розвитку фізичної культури та спорту; 2) Фізична культура і спорт у давньому світі; 3) Фізичне виховання в епоху середньовіччя; 4) Фізична культура і спорт в 19-20 ст. Власне поділ не є чимось новітнім, ключовим є інтегрована подача інформації, що дає змогу усвідомити себе і країну як невіддільну складову світового порядку. На нашу думку, важливо сформувати у здобувачів чітке розуміння причин виникнення того чи іншого явища або реалізації процесу та наслідки, які спричиняє певна подія, й чому наразі маємо той чи інший стан ФКС в державі та світі. Розвиток сфери фізичної культури і спорту розглядається в контексті соціальних, геополітичних, військово-економічних та культуротворчих перетворень, не протиставляючи її іншим галузям, а інтегруючи в цілісну світову світобудову.

Наведемо окремі слайди для розуміння інтегрованості побудови змістової складової (рис. 1).

Окрему увагу приділено внеску вітчизняних фахівців у розвиток світової сфери фізичної культури та спорту (О. Анохін, В. Крамаренко, П. Лесгафт та ін.), впливу нацизму, фашизму та радянщини на сферу ФКС, системі заборон, покарань та заохочень до фізичної активності та ставленню до людей, які займаються спортом як цивільним, так і військово-прикладним.

Сучасний стан розвитку спортивної сфери детально не розглядається, лише надається її розуміння як інтегрованої суспільної матриці, яка складається з таких блоків: цифрова інтеграція, освітньо-виховний простір; політика та геополітика; соціальна складова; інтеграція / синергія з економікою, системою охорони здоров'я, силами безпеки і оборони тощо.

Замість традиційного читання першоджерел (що є корисним і доцільним для більшості здобувачів освітніх / освітньо-професійних програм) пропонуємо добрати з українського контенту відео або про історію виду спорту, представником якого є здобувач, або про біографію та спортивні здобутки того чи іншого спортсмена, або про залучення дітей/молоді або людей будь-якої вікової категорії до рухової активності, адаптивний спорт тощо. З'ясувалось, що для здобувачів освітньої програми «Фізична культура і спорт» то є не лише корисним щодо

підвищення рівня обізнаності у витоках певного виду спорту, а й обізнаності у вітчизняному інформаційному спортивному просторі, оскільки російськомовний контент реально превалює. Таке творчо-пошукове завдання сприяє просуванню україномовного спортивного контенту та дозволяє з'ясувати прогалини у популяризації спорту та фізичної/рухової активності серед населення.

<p style="text-align: center;">ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ У ДАВНЬОМУ КИТАЇ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ІДЕАЛ людини: благородство, прагнення до істини, багата духовна культура, правдивість • Різнобічний розвиток особистості • Перевага моральності над освіченістю • 6 мистецтв складають програму морального, розумового, естетичного, фізичного розвитку “благородних мужів” 	<p style="text-align: center;">НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ У ДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: Спарта</p> <ul style="list-style-type: none"> • З 13 років – “школи для гімнастичних вправ” – керівник “педоном”, помічник “ейрен” навчали військовій справі (пробні бої, навчальні походи), проводили морально-етичні бесіди з метою навчити розрізняти гарне й погане, привчали до лаконічності (чіткості та ясності мови)
<p style="text-align: center;"><i>ДЖОН ЛОКК (1632-1704)</i></p> <p>Навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Читання, письмо, малювання, рідна мова, французька, латина, географія, арифметика, геометрія, астрономія, хронологія, етика, історія, законодавство, бухгалтерія, верхова їзда, танці; • Ремесла (столярне, токарне), садівництво, сільське господарство, парфумерна справа, лакування тощо. 	<p style="text-align: center;">Педагогічні погляди А.С.Макаренка: Школа і педагогічна наука</p> <ul style="list-style-type: none"> • Потреба: Охоплення всіх дітей шкільного віку навчанням у школі; створення міцної навчально-матеріальної бази в ній, вимог до керівників шкіл, правильний добір і розстановки вчительських кадрів, сталість педагогічних колективів шкіл; чітка організація, планування та облік навчально-виховної школи • Завдання всебічного розвитку дітей і молоді: фізичне, розумове, моральне, естетичне, трудове виховання і політехнічне навчання.

Рис. 1. Приклади інтегрованого змістового контенту

Іншим компонентом самостійної / індивідуальної роботи здобувачів є відвідування гостьової лекції з актуальних питань фізичної культури і спорту, яка традиційно відбувається в другій половині березня. Це дає змогу здобувачам ознайомитись із сучасним станом розвитку галузі, проблемами, які вимагають вирішення, перспективами, новаціями тощо та задати питання. В такий спосіб розв'язуємо декілька наріжних питань: комунікація горизонтальної та вертикальної ієрархії, занурення в сучасний стан галузевої актуальної проблематики, відповідальність за наслідки прийнятого рішення щодо присутності/відсутності на заході, оскільки відсутні компенсаторні та відтерміновані у часі можливості виконання завдання.

Також окреслимо ще один формат творчо-пошукового завдання, яке на початках вбачали як занадто просте для здобувачів вищої освіти, проте практика довела його доцільність для студентів, що навчаються за освітньо-професійною програмою «Фізична культура і спорт» – написання есе (за запропонованою викладачем структурою) за матеріалами переглянутого фільму, проблематика пов'язана зі спортивними подіями, професійним становленням спортсмена, ролі спорту у самоствердженні та самореалізації особистості, реабілітаційними можливостями фізичної культури та спорту тощо. Зауважимо, що студенти обирають фільм за власним бажанням, єдиною умовою є недублювання фільмів у групі. Маємо зазначити, що це стало певним викликом і для викладача, оскільки змусило переглянути низку фільмів спортивної тематики задля об'єктивного оцінювання виконаного завдання та деякої мірою наблизило до розуміння тощо, на що орієнтується сучасна спортивна молодь.

В такий спосіб виконання творчо-пошукових завдань урізноманітнює не лише змістовий контент освітньої компоненти, а й забезпечує інтеракцію та розширює світогляд.

Висновки. Як підсумок зазначимо, що формування у здобувачів цілісного уявлення про розвиток сфери фізичної культури не є складним викликом, проте дозволяє розвинути критичне мислення, оскільки змістовий контент розглядається в контексті соціальних, геополітичних, військово-економічних та культуротворчих перетворень. А адаптовані завдання сприяють розширенню світогляду та розумінню причинно-наслідкових зв'язків.

Інтеграція історії фізичної культури і спорту (ФКС) з іншими науковими дисциплінами – це сучасний тренд у вищій освіті. Такий підхід дозволяє відійти від сухого переліку дат і рекордів, натомість демонструючи здобувачам освіти, як спорт впливав на глобальні суспільні процеси.

В якості завдань (тем) для розширення світогляду можемо навести такі:

Олімпійський рух як арена Холодної війни: бойкоти, пропаганда та дипломатія (1952–1988 рр.) – передбачає аналіз того, як протистояння капіталістичного та соціалістичного таборів трансформувало спорт у сурогат війни, та як ідеологія впливала на підготовку атлетів;

Еволюція спортивної дипломатії: від «пінг-понгової дипломатії» до сучасного інструменту Soft Power» – дослідження історичних прецедентів, коли спортивні змагання ставали першим кроком до відновлення міждержавних відносин;

Спорт та національна ідентичність: історичний досвід формування держав через фізкультурні рухи (сокілство, скаутинг, мілітарні системи) – вивчення ролі фізкультурно-спортивних організацій у національному відродженні європейських країн та України наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.;

Історія емансипації: боротьба жінок за рівноправність в Олімпійському русі та професійному спорті – соціокультурний аналіз подолання гендерних стереотипів – від заборони Кубертена до сучасних паритетних дисциплін;

Генезис та соціальна еволюція Паралімпійського руху: від Сток-Мандевільських ігор поранених ветеранів до глобального інклюзивного феномену – поєднання історії медицини, військової історії та соціології інвалідності;

Еволюція допінгу та зародження антидопінгової системи: від стимуляторів початку ХХ століття до створення WADA – перетин історії хімії/медицини, спортивної етики та біоетики;

Трансформація німецької та шведської гімнастичних систем у сучасні муніципальні програми рухової активності територіальних громад – як історичні системи масового оздоровлення адаптувалися під сучасні концепції «Спорт для всіх»;

Від фотофінішу до Штучного Інтелекту: історія технологічної революції в суддівстві та хронометражі змагань – історія техніки та інформаційних технологій у спорті;

Еволюція спортивного екіпірування та її вплив на світові рекорди: історико-технологічний аспект (від бамбукових жердин до вуглецевих кросівок) – вивчення біомеханіки, матеріалознавства та історії спорту; визначення межі між людськими можливостями та «технологічним допінгом»;

Генезис кіберспорту (eSports): від перших комп'ютерних клубів до визначення офіційним видом спорту та включення в Олімпійську екосистему – поєднання новітньої історії, цифрової культури та менеджменту.

Впровадження таких тем дозволяє реалізувати проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning). Замість переказування підручника, студенти аналізують причинно-наслідкові зв'язки, що робить вивчення історії ФКС максимально практичним та актуальним.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо окреслення можливості інтеграції змістового контенту освітніх компонент з метою його осучаснення та уникнення дублювання; адаптації завдань самостійної та індивідуальної (навчальної та дослідницької компоненти) роботи до сучасного формату викладання та змін, що відбуваються у галузі, зокрема фізичної культури і спорту, яка потребує швидкісних змін в контексті нормотворчих та інноваційно-практичних аспектів.

References

1. Класифікатор професій – 2026. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/trudoustrojstvo/3978-klasifikator-profesij.html> [in Ukrainian]
Occupation Classifier – 2026 [Occupation Classifier – 2026]. Retrieved from: <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/trudoustrojstvo/3978-klasifikator-profesij.html> [in Ukrainian]
2. Наказ від 24.04.2019 № 567 «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти». URL:

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/017-Fizkultura.sport-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian]

Nakaz vid 24.04.2019 № 567 «Pro zatverdzhennya standartu vyshchoyi osvity za spetsial'nistyu 017 «Fizychna kul'tura i sport» dlya pershoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity» [Order dated 04/24/2019 No. 567 «On approval of the standard of higher education in the specialty 017 «Physical Culture and Sports» for the first (bachelor's) level of higher education»]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/017-Fizkultura.sport-bakalavr.28.07.pdf> [in Ukrainian]

Terentieva Nataliia

<https://orcid.org/0000-0002-3238-1608>

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Physical Culture and,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) E-mail: nataterentyeva@gmail.com

DESIGN OF CONTENT AND CREATIVE-SEARCH CONTENT OF THE EDUCATIONAL COMPONENT «HISTORY OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS»

The article represents the author's vision of teaching the educational component «History of Physical Culture and Sports» for applicants of the first (bachelor's) level of higher education, in particular regarding integrated content and adapted creative-search tasks.

The purpose of scientific exploration is to represent the author's vision of the logic of presenting integrated content of the educational component «History of Physical Culture and Sports» with an outline of accompanying creative-search tasks, which will provide an approximation to a holistic representation of the integrative design of the specified educational component.

The methodological basis of the study is a combination of general scientific and special research methods; approaches such as: activity, task, integrative, multicultural, resource; principles, in particular historicism, a combination of theory and practice, scientificity, continuity.

The scientific novelty lies in proving the feasibility of an integrative approach when teaching the educational component «History of the Physical Culture» in order to solve such key tasks as: communication of horizontal and vertical hierarchy, immersion in the current state of topical industry issues, responsibility for the consequences of the decision made.

It is noted that special attention is paid to the contribution of domestic specialists to the development of the world sphere of physical culture and sports (O. Anokhin, V. Kramarenko, P. Lesgaft, etc.), the influence of Nazism, fascism and the Soviet Union on the sphere of physical culture and sports, the system of prohibitions, punishments and incentives for physical activity and the attitude towards people involved in both civilian and military-applied sports. The current state of development of the sports sphere is not considered in detail, only its understanding as an integrated social matrix is provided, which consists of the following blocks: digital integration, educational space; politics and geopolitics; social component; integration / synergy with the economy, healthcare system, security and defense forces, etc.

As a conclusion, we note that the formation of a holistic idea of the development of the sphere of physical culture in applicants allows them to develop critical thinking in applicants, since the content is considered in the context of social, geopolitical, military-economic and cultural transformations; and adapted tasks contribute to expanding the worldview and understanding of cause-and-effect relationships

Keywords: physical culture and sports, applicants, history of Physical Culture and Sports, integrative content, creative-search tasks.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2026

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Кіра Гнезділова**